

Naar natuurlijke stranden in Nederland!

Natuurstranden waren vroeger algemeen. Wie nu over het strand wandelt, zal nauwelijks meer een natuurlijk strand tegenkomen, laat staan een strand voor de natuur. Voor natuurlijke processen is weinig ruimte, terwijl deze kunnen bijdragen aan dynamisch kustbeheer en het halen van Natura 2000-doelstellingen. Een groot deel van de kust is beschermd natuurgebied, maar de stranden zijn bijna overal vrij toegankelijk. Naast de zeereservaten uit het vorige artikel, pleiten de auteurs dan ook voor het instellen van meer strandreservaten.

— RUTGER ENGELBERTINK, MAURICE PAULISSEN EN PIETER SLIM, ALTERRA

Kustlijnbeheer is omwille van kustveiligheid en recreatie gericht op bestrijding van kusterosie. Hierdoor zijn de natuurlijke processen die zorgen voor de ruimtelijke (bio)diversiteit in sterke mate beperkt en wordt het strandecosysteem aangetast. Intensief recreatief gebruik zorgt voor verstoring, zwerfafval en verdichting van het strand. Daarnaast veroorzaken zandsuppleties sterfte van bodemorganismen in de vooroever of op het strand, met negatieve gevolgen voor organismen hoger in het voedselweb. Ook kan gesuppleerd zand een andere korrelgrootteverdeling hebben, wat negatief uitpakt voor het herstel van bodemorganismen en foeragerende vogels. Tenslotte worden grote delen van het Nederlandse strand regelmatig schoongemaakt met behulp van reinigingsmachines. Hierbij worden de voor de ecologie zo belangrijke vloedmerken verwijderd en treedt verstoring en verdichting op van het strand.

Als gevolg van intensieve recreatie, zandsuppleties en strandreiniging is de ecologische kwaliteit van stranden en zeerepen de laatste decennia afgenomen. Dit komt onder andere tot

(illustratie H. Koekoek)

Een streefbeeld van het Nederlandse strand, weergegeven op een oude schoolplaat

uiting in het aantal broedende en foeragerende vogels van kusthabitats zoals de strandplevier. Maar liefst 18 vogelsoorten van duin en kust staan op de Rode Lijst. Echter, veel is nog onbekend over de precieze effecten van de bedreigingen. Er zijn aanwijzingen voor habitatdegradatie en verandering van het habitat door de terugkerende suppleties.

Op papier beschermd

De bescherming van het kustmilieu is vastgelegd in Europese wet- en regelgeving, zoals de Kaderrichtlijn Water, de Vogel- en Habitatrictlijnen en internationale verdragen. Een groot deel van de Nederlandse kust is aangewezen als Natura 2000-gebied. Denk bijvoorbeeld aan de Noordzeekustzone, de Voordelta en tal van duingebieden. Voor veel van deze gebieden geldt voor broedvogelsoorten en een aantal niet-broedvogelsoorten een behoud- en/of uitbreidingsdoelstelling van oppervlakte of kwaliteit van het leefgebied. Desondanks zijn vrijwel al onze stranden nog steeds onbeperkt toegankelijk. Dit terwijl stranden belangrijke ecologische schakels vormen: ze verbinden niet alleen de zee met de duinen, maar fungeren ook als ecologische verbindingzone tussen de Zeeuwse eilanden en de Waddeneilanden.

Kustveiligheid is een nationaal belang en zandsuppleties vinden dan ook plaats langs bijna de gehele kust. Ook in Natura 2000-gebieden. Bijna nergens vinden echter nog mitigerende of compenserende maatregelen plaats. In zijn suppletiebeleid houdt Rijkswaterstaat wel steeds meer rekening met natuurwaarden. Zo worden schelpdierbanken, foerageerplaatsen voor beschermde zee-eenden, bij vooroever-suppleties ontzien en wordt gestreefd naar het gebruik van aangepast zand,

Embryonale duintjes met gewoon kweldergras op het strand bij Ballum op Ameland.

Een natuurlijk strand!

Karakteristieke planten- en diersoorten profiteren van de aanwezigheid van vloedmerken en pionierduintjes. Op het droge strand komen vegetaties voor van hoge grassen zoals biestarwegras, zandhaver, helm en zeekweek, maar ook soorten zoals zeeraket, akkerdistel, duinteunisbloem en scheve hoornbloem. Het strand en de brandingszone kennen verder een grote diversiteit aan wormen en kreeftachtigen en er leven vogelsoorten zoals de strandplevier, bontbekplevier, dwergstern, grote stern, visdief en noordse stern.

dat wil zeggen zand dat in samenstelling niet sterk afwijkt van het lokaal aanwezige zand. Wanneer er strandbroeders nestelen wordt bovendien gewacht met suppleren tot ná het broedseizoen.

Strandreservaten vragen maatwerk

Het is zaak het strandecosysteem adequaat te beschermen om zodoende verdere achteruitgang van habitattypen en doelsoorten te voorkomen. Er kan bijvoorbeeld gedacht worden aan jaarrond voor recreatie gesloten reservaten waar natuurlijke processen, binnen grenzen, ongestoord kunnen plaatsvinden. Twee Belgische voorbeelden laten zien dat het kan: de Baai van Heist en de IJzermonding bij Lombardsijde. In de Baai van Heist heeft de kale strandvlakte zich ontwikkeld tot een zeer gevarieerd en dynamisch gebied. In de beschutting van het natte strand en van enkele ijl begroeide strandwallen is nu een 'groen strand' met embryonale duintjes te vinden. Het gebied is belangrijk voor veel broed-, kust- en trekvogels. Als alternatief kun je gebieden alleen in het vogelbroedseizoen sluiten. Ervaringen uit België en Duitsland, maar ook de Verenigde Staten en Australië leren dat dergelijke reservaten zich kunnen ontwikkelen tot geomorfologisch en vegetatiekundig rijke en dynamische gebieden. Vogels en mensen kunnen er goed samengaan zolang mensen de zonering accepteren. Weer een ander alternatief is een zoneringsbeleid met een 'bruisend', 'druk', 'rustig' en 'stil strand' voor stranden die minder goed afgesloten kunnen worden. Een dergelijke zonering biedt kansen voor natuur én recreatie. Naast regulering van bezoekersaantallen kan ook gedacht worden aan ecologische strandreiniging. Hierbij wordt alleen het zwerfvuil verwijderd terwijl de natuurlijke aanspoelsels blijven liggen.

Reservaten in Nederland!

Nederland kent al een aantal reservaatgebieden voor vogels, met een positief effect op het broedsucces. Voorbeelden zijn afgesloten eilanden zoals Griend in de Waddenzee, Hompelvoet in de Grevelingen en de Hooge Platen in de Westerschelde. Daarnaast erkennen tal van Nederlandse organisaties het belang van strandreservaten. Zo pleit de Stichting Duinbehoud voor het instellen van reservaten langs de Hollandse kust op plekken waar het strand een bijzondere natuurwaarde heeft en ondernemen de Amsterdamse Waterleidingduinen en de Gemeente Noordwijk actie om een strandreservaat op te zetten. Dergelijke initiatieven komen echter moeilijk van de grond, tenzij de recreatie zich kan mee-ontwikkelen of sprake is van compensatie voor natuur die elders verloren gaat.

Toekomstperspectieven

Op beschermde stranden kunnen geomorfologische processen op een meer natuurlijke wijze verlopen. Het is te verwachten dat karakteristieke planten- en diersoorten zullen profiteren van de rust en de blijvende aanwezigheid van vloedmerken en pionierduintjes. Vloedmerken en strandplanten vergroten bovendien de kansen voor embryonale duinvorming op het strand. Ze kunnen op die manier bijdragen aan natuurlijke kustverdediging en natuurlijke stranden in Nederland!◆

De auteurs zijn werkzaam bij Centrum Landschap van Alterra, Wageningen UR.
rutger.engelbertink@wur.nl